

Mentalité ethnique, religion et langue des Géorgiens d'Anatolie

ანატოლიაში მცხოვრებ ქართველთა ენის,
რელიგიისა და ეთნიკური ცნობიერების
ურთიერთმიმართების პრობლემა

Roland Topchishvili – როლანდ თოფჩიშვილი

Université d'État Ivané Javakhishvili de Tbilissi, Géorgie

*ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო
უნივერსიტეტი, საქართველო*

Abstract: Moslem Georgians emigrated in Anatolia (Marmara Sea and Black Sea regions) in the period of the Russia-Turkey war of 1877-1878 from south-west historical-ethnographical provinces.

In Turkey, the majority of non-assimilated, ethnic Georgians spoke the Georgian language 25-30 years ago and learnt Turkish at school. Today, the situation has changed among the youth – they do not speak Georgian. Loss of the Georgian language to Turkish is caused by the mass migration of Georgians from rural settlements to urban settings, schooling, political factor, mass media, especially TV and mixed marriages.

The loss of the Georgian language among the Turkish Georgians does not signify their loss of ethnic, due, in part to their sentiment of pride, the preservation of family relationships and traditions, preservation of Georgians ethnicity and historical memory of which the main figure is Queen Tamar.

Keywords: Georgian Muslims; ethnic Georgians; Georgian language; ethnic consciousness; culture; traditions

თეზისები: ანატოლიაში (მარმარილოს ზღვისა და შავი ზღვის რეგიონები) მუსლიმი ქართველები სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მხარეებიდან რუსეთ-თურქეთის 1877-1878 წლების ომის შემდეგ გადასახლდნენ.

25-30 წლის წინ ქართველების თითქმის აბსოლიტური უმრავლესობა მხოლოდ ქართულ ენაზე ლაპარაკობდა და ბევრმა მათგანმა თურქული ენა სკოლაში ისწავლა. დღეს ვითარება შეცვლილია - ახალგაზრდების ძირითადი ნაწილი ქართულ ენაზე აღარ ლაპარაკობს. ქართული ენის დაკარგვის მიზეზთაგან შეიძლება დავასახელოთ დიდ ქალაქებში საცხოვრებლად გადასვლა, სასკოლო განათლების მიღების აუცილებლობა, მასმედია, განსაკუთრებით, ტელევიზია და შერეული ქორწინება.

თურქეთელ ქართველებში ქართული ენის დაკარგვა და მასობრივად თურქულ ენაზე გადასვლა ქართველთა ეთნიკური ცნობიერების დაკარგვას არ იწვევს, რასაც რამდენიმე მიზეზი განაპირობებს: სიამაყის გრძობა, რაც გარკვეულწილად ადგილობრივთაგან განსხვავებულმა კულტურულმა ვითარებამ შექმნა, ნათესაური ურთიერთობების და ტრადიციების, ეთნიკურობის, ისტორიული მეხსიერების შენარჩუნება. ამ ისტორიაში კი მთავარი ფიგურა თამარ მეფეა.

საკვანძო სიტყვები: მუსლიმი ქართველები, ეთნიკური ქართველები, ქართული ენა, ეთნიკური ცნობიერება, კულტურა, ტრადიციები

ტერიტორიული პრინციპით თურქეთში მცხოვრები ეთნიკური ქართველები ორ ჯგუფად იყოფიან: საქართველოს ისტორიულ ტერიტორიაზე მცხოვრები ქართველები და ანატოლიაში მცხოვრები ქართველები, რომლებიც აქ გადმოსახლებული არიან ძველი ქართული პროვინციებიდან (აჭარა, კლარჯეთი, ტაო, შავშეთ-იმერხევი). მიგრირებულებიც ორ ჯგუფად არიან წარმოდგენილი: მუჰაჯირები, რომლებიც ანატოლიაში ძირითადად რუსეთ-თურქეთის 1877-1878 წლების ომის დროს დასახლდნენ და მიგრანტები, რომლებმაც უკანასკნელი 20-30 წლის განმავლობაში დატოვეს საქართველოს ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მხარეები (თანამედროვე ართვინის ვილაიეთი). ანატოლიაში ეთნიკური ქართველები კომპაქტურად ძირითადად ორ რეგიონში (მარმარილოს ზღვის მხარეს და შავი ზღვის სამხრეთ სანაპიროზე) არიან განსახლებული.

ტაო-კლარჯეთი მე-16 საუკუნის ბოლოს მთლიანად ქართველებით იყო დასახლებული. უმნიშვნელო რაოდენობით ცხოვრობდნენ აქ სომხები და თურქები. ამის დამადასტურებელია 1595 წელს ჩატარებული აღწერა. ქართული პროვინციების დეტონიზაცია ხანგრძლივი პროცესი იყო - ის ძირითადად რელიგიური ფაქტორით და სახელმწიფოებრივი ბერკეტებით იყო განპირობებული. ისლამი ჯერ ქართველმა ფეოდალურმა ზედაფენამ მიიღო. ფეოდალთა მიერ ასეთი ნაბიჯის გადადგმა სამეურნეო-ეკონომიკური მიზეზებით იყო გაპირობებული. პირველად სწორედ მათ შორის გავრცელდა თურქული ენა, რაც ოსმალეთის იმპერიაში ინტეგრაციის აუცილებელი წინაპირობა იყო. მწარმოებელი მოსახლეობა კი ენას, კულტურას და ეთნიკურობას მე-18 საუკუნეშიც ინარჩუნებდა, რადგან მხარის მასობრივი ისლამიზაცია ჯერ დაწყებული არ იყო. ამის შესახებ მიუთითებდა მე-18 საუკუნის პირველი ნახევრის ისტორიკოსი ვახუშტი ბაგრატიონი:

...ხოლო აწ მთავარნი და წარჩინებულნი არიან მოჰმადიანნი, და გლეხნი ქრისტიანენი... გარნა ვინანიცა არიან ქრისტიანენი... ენა საკუთარი აქუსთ იგივე ქართული. გარნა წარჩინებულნი ნადიმთა და კრებულთა შინა აწ უბნობენ თათრულსა და თვისთა სახლებთა ანუ ურთიერთის მეგობრობათა შინა იტყვიან ქართულსავე¹.

ოსმალეთის იმპერიაში მოქცეულ ქართულ პროვინციებში ეთნიკურ ქართველთა მასობრივი ისლამიზაცია მე-18 საუკუნის შუა ხანებიდან იწყება. ეს პროცესი უმტკივნეულოდ არ მიმდინარეობდა. სამეურნეო-ეკონომიკური ფაქტორების გამო ქართველთა მნიშვნელოვანი ნაწილი თუ ნებაყოფლობით იღებდა ახალ რელიგიას, გარკვეული ჯგუფები მაინც ერთგულნი რჩებოდნენ მართლმადიდებლური ქრისტიანობისა. მე-19 საუკუნეში დაფიქსირებული გადმოცემების თანახმად, ხდებოდა მალადობრივი ისლამიზაციაც. ეთნოგრაფიული მასალებით,

¹ ვახუშტი ბაგრატიონი, *ქართლის ცხოვრება*, ტომი 4, თბილისი, საბჭოთა საქართველო, 1973, გვ. 660-661.

ლიგანის ხეობაში ეთნიკური ქართველების გარკვეულ ნაწილს მუჰაჯირობის დროს - 1878 წელს - სულ ორი თაობის მიღებული ჰქონდა მაჰმადიანობა. ასეა თუ ისე, მე-19 საუკუნის 30-იან წლების დასაწყისიდან ოსმალეთის იმპერიაში შემავლი საქართველოს ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მხარეების მოსახლეობას ისლამი უკვე გათავისებული ჰქონდა, რამაც განაპირობა კიდევაც რუსეთის იმპერიის მიერ ისტორიული ქართული პროვინციების მოსახლეობის მნიშვნელოვანი ნაწილის მუჰაჯირობა და შავი და მარმარილოს ზღვების რეგიონებში გადასახლება.

ცნობილია, რომ ენასთან და კულტურასთან ერთად ეთნიკურობის ერთ-ერთი მარკერი ეთნონიმიცაა. მას შემდეგ, რაც ოსმალეთის იმპერიაში ქართველებმა ისლამი მიიღეს, მათ ენდო-ეთნონიმი/ავტოეთნონიმი «ქართველიც» დაკარგეს. ეს იყო პირველი, მაგრამ არა მთავარი ნიშანი დეეთნიზაციისა. მიზეზი ადვილად ამოსაცნობია: შუა საუკუნეების სტერეოტიპით ეთნიკურობა და რელიგიურობა სინონიმური ცნებები იყო. ქართველის მაშინდელი შეგნებით, ქართველი იყო ის, ვინც მართლმადიდებელი ქრისტიანი იყო, ყველა მუსლიმი, ეთნიკურობის მიუხედავად, თათრად მიიჩნეოდა, კათოლიკენი - ფრანგად, მონოფიზიტები - სომხად. თუმცა ხანგრძლივი პერიოდის განმავლობაში, მაჰმადიანი ქართველები თათრად/თურქად არ მოიაზრებდნენ თავს. ენისა და კულტურის შენარჩუნების გამოისობით მათ არაქართული ცნობიერება ფაქტობრივად არ ჩამოუყალიბდათ. აქ მხოლოდ იმას აღვნიშნავთ, რომ მუსლიმმა ქართველებმა ახალი თვითსახელწოდება შექმნეს - «ჩვენებური». ხოლო გარშემომყოფი თურქებისათვის ისინი «გურჯები» იყვნენ.

ახლა მარმარილოსა და შავი ზღვის რეგიონებში მცხოვრებ ეთნიკურ ქართველებს დავუბრუნდეთ, რომელთა წინაპრები 135 წლის წინ აღმოჩნდნენ გადასახლებული. თურქეთში 25-30 წლის წინ არაასიმილირებული, ეთნიკური ქართველების

თითქმის აბსოლუტური უმრავლესობა ქართულ ენაზე ლაპარაკობდა. 45 წლის და მეტი ასაკის ადამიანებისაგან ინფორმაციის ჩაწერა ძირითადად ქართულ ენაზე ხდება. ამ ასაკის ადამიანები აღნიშნავენ, რომ სკოლაში მისვლამდე მხოლოდ «ჩვენებურების» ენაზე, ანუ «გურჯიჯა»-ზე ლაპარაკობდნენ. ახალგაზრდებში კი ამ თვალსაზრისით ვითარება რადიკალურად შეცვლილია. ქართული ენის დაკარგვა და თურქულ ენაზე გადასვლა მთელი რიგი ობიექტური მიზეზებით არის განპირობებული. ამ მიზეზთაგან შეიძლება დავასახელოთ:

1. ქართველთა მიერ სასოფლო დასახლებების მასობრივი მიტოვება და დიდ ქალაქებში საცხოვრებლად გადასვლა. ქალაქი დეეთნიზაციის ყველანაირ წინაპირობას ქმნის. ჰამიდიელი მთხრობელის ნაამბობი გამოგვადგება საილუსტრაციოდ: «ილევა გურჯები... აქედან წავიდნენ ქალაქებში, თურქული დეისწავლეს, იქ დაქორწინდნენ. აღარ იციან ქართული. ვინც აქ დარჩა, იმათ იციან.»

2. სასკოლო განათლების მიღების აუცილებლობა. ეთნიკურ ქართველებს, რომელთა დიდმა ნაწილმა ოსმალეთის იმპერიაში ცხოვრებისას ენა და ეთნიკურობა შეინარჩუნა, მე-20 საუკუნის თურქეთში ენას ართმევდნენ, სკოლაში და სახლში ქართულ ენაზე ლაპარაკს უშლიდნენ და ამისათვის «ჯოხს აჭმევდნენ»: სოფელ თხილაზურში მცხოვრები აჰმედ თაფლიძის (46 წლის) ინფორმაციით, «სკოლაში რომ წავედი, მარტო ქართული ვიცოდი. ბღარჯებმა თურქული რომ არ იცოდნენ, მასწავლებელი ბღავდა (=უყვიროდა). ახლა ქალთან გურჯულად ვლაპარაკობ, ბავშვებთან - თურქულად.» ეს მასალა პირდაპირ მიუთითებს თურქეთის ამ რეგიონში ქართული ენის სავალალო მდგომარეობაზე. ენის დაკარგვიდან ეთნიკური ცნობიერების დაკარგვამდე არც თუ ისე დიდი მანძილია.

ოქულში [სკოლაში] გურჯიჯა არ ილაპარაკოთო, გვირტყამდნენ. უწინდელმა ბერიკაცებმა თურქული ცოტა იცოდნენ, ბერიქალებმა საერთოდ არ იცოდნენ თურქა. მე ოქულში დევისწავლე თურქული.

ახლანდელმა ახალგაზრდებმა ცოტამ იცის ქართული. ოჯახში დაცოტავდა ქართული ლაპარაკი, რძლები, ტელევიზორი...

იმის გამო, რომ ქართულად მოლაპარაკე ბავშვებს თურქი მასწავლებლები ცემდნენ, მათ მასობრივად შეაქციეს ქართული ენა ზურგი და შვილებს არა დედაენაზე, არამედ თურქულ ენაზე ზრდიან. ეს მომდევნო თაობაში უკვე ქართული ენის რეალური გაქრობის საშიშროებას იწვევს. მოქმედებდა გარკვეული ფსიქოლოგიური ფაქტორი (ახლანდელ მშობელს სცემდნენ თურქული ენის უცოდინრობის გამო, მას აღარ უნდა, შვილი იგივე ვითარებაში აღმოჩნდეს). ეთნოგენეტიკურ პროცესებში ფსიქოლოგიური ფაქტორის როლი რომ საკმაოდ მნიშვნელოვანია, იმავე თურქეთელი ქართველების სხვა მაგალითიც მოწმობს. ცნობილია, რომ არტანუჯის მოსახლეობის უმრავლესობას ქართული ენა შენარჩუნებული ჰქონდა და ისინი, როგორც ქართველები, თურქეთის ხელისუფლებამ სასაზღვრო ზოლიდან ბურსის ვილაეთში გადაასახლა 1946 წელს. გადასახლებიდან თითქმის 70 წლის შემდეგ ისინი თავიანთ თავს, მართალია, თურქად არ მიიჩნევენ, მაგრამ «გურჯობას» უარყოფენ და ლოკალურ-ტერიტორიული ტიპის ახალი თვითსახელწოდება შექმნეს - «არტანუჯელი»¹. ვინაიდან ისინი ქართველობის გამო დაისაჯნენ, დღეს ქართულ წარმომავლობასაც კი უარყოფენ მომავალში ახალი სირთულეების თავიდან აცილების მიზნით.

3. ქართული ენიდან თურქულ ენაზე გადასვლაში არანაკლები როლი ჰქონდა პოლიტიკურ ფაქტორსაც. ზემოთ მოყვანილი არტანუჯელი ქართველების დეეთნიზაცია, რა თქმა უნდა, ამ ჯგუფშიც თავსდება. ორი ქვეყნის - თურქეთისა და საბჭოთა კავშირის - მიზანმიმართული პოლიტიკის შედეგად, ქართვე-

¹ ინგა ლუტიძე, «არტანუჯის ტოპონიმები - ისტორიული რეალობის მოწმენი», *კავკასიის ეთნოგრაფიული კრებული*, ტ.13, თბილისი, 2011, გვ. 107-124.

ლები მხოლოდ ტერიტორიულად არ იყვნენ ერთმანეთისაგან გათიშული. ეს გათიშვა და ისტორიის არ სწავლება ეთნიკური ქართველების ცნობიერებას გარკვეულ დაღს ასვამდა. ამ თვალსაზრისით ერთგვარად დადებითი როლი ითამაშა საზღვრის გახსნამ, რის შემდეგ მათ საკუთარი ფესვების შესახებ ბევრი რამ გაიგეს. ზოგმა ეს უფრო ადრე გერმანიაში სამუშაოდ წასვლის შემდეგ გაიგო, რომ საზღვრის იქით არა რუსეთია, არამედ საქართველოა, რომ მეორე მხარეზე არა რუსები, არამედ მათი თანამემამულენი - ქართველები ცხოვრობენ. ამრიგად, დღეისათვის ქართული ცნობიერებისა და ქართული ენის შენარჩუნებაში გარკვეული როლი თურქეთთან საზღვრის გახსნამაც და ერთმანეთთან მიმოსვლამაც შეასრულა: «ჩემმა ბლარქებმა ქართული არ იცოდნენ, კარი გაიხსნა, იმის მემრე დეისწავლეს.»

4. ქართული ენის დაკარგვაში დიდ როლს თამაშობს ელექტრონული საინფორმაციო საშუალებები, განსაკუთრებით, ტელევიზია. დღეს თურქეთელ ქართველებს 4-5 ქართული არხის მიღების საშუალება აქვთ. მაგრამ ალტერნატიულ ქართულ არხებს უმეტესობა მაინც ვერ უყურებს. ამ შემთხვევაში ქართულის მცოდნეებს მაინც ენობრივი ბარიერი უშლით ხელს. ეს «ენობრივი ბარიერი» მათვის არის ქართულ სალიტერატურო ენასა და დიალექტს შორის გარკვეული განსხვავება და ქართველ ტელეწამყვანთა მეტიმეტად სწრაფი («ფიცხელი») საუბარი.

5. საქორწინო ურთიერთობები. დღემდე ქართული ენისა და ეთნიკური ცნობიერების შენარჩუნებაში ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ფაქტორს საქორწინო ურთიერთობები წარმოადგენდა, რადგან სასოფლო დასახლებებში ქართველი მხოლოდ ქართველზე ქორწინდებოდა. თურქეთელ ქართველებს შორის სულ რაღაც 20-25 წლის წინ დომინირებდა ენდოგამიური ქორწინება. დიდ ქალაქებში საცხოვრებლად გადასვლამ შიდაეთნიკურ ქორწინებებს წყალი შეუყენა. სხვადასხვა მონაცემებით,

სხვა ეთნოსის წარმომადგენლებზე ქორწინების პროცენტი 20-სა და 30-ს შორის მერყეობს.

ისმის კითხვა: თურქეთელ ქართველებში ქართული ენის დაკარგვა და მასობრივად თურქულ ენაზე გადასვლა რა მიმართებაშია ქართველთა ეთნიკურ ცნობიერებასთან? წინასწარ უნდა ითქვას, რომ ეთნიკურობის დაკარგვა ენის დაკარგვის პარალელური პროცესი არაა. ასეთ ვითარებაში ეთნიკური ქართველები რამდენ ხანს, რამდენი თაობის განმავლობაში შეინარჩუნებენ ეთნიკურ ცნობიერებას, გაურკვეველია. უწინ არაქართულ ენაზე საუბარი სირცხვილად მიიჩნეოდა. დღეს კი ეს სტერეოტიპი შეცვლილია. ერთ-ერთი ინფორმატორის სიტყვით, მისი შვილები ამბობენ, რომ გურჯები არიან, მაგრამ ენა არ იციან.

ახლა რამდენიმე მასალას მოვიყვანთ ენისა და ეთნიკური ცნობიერების ურთიერთმიმართების პრობლემაზე. ბუნებრივია, უმეტეს შემთხვევაში, ენის დაკარგვა თანდათან ეთნიკურობის დაკარგვასთანაა დაკავშირებული, ის ეთნიკურობის შეცვლის წინაპირობაა. მოვიხმოთ ეთნოგრაფიული მასალა: «სამი შვილი მყავს. არცერთმა ქართული არ იცის.» «ჩემი ღარჭი ამბობს, გურჯი ვარ, რატომ არ დამასწავლეთ გურჯიჯაო.» მშობლისადმი შვილის მიერ გამოთქმული საყვედური აშკარად მიუთითებს ახალგაზრდის ეთნიკურ ცნობიერებაზე, ქართული ენის უცოდინრობის მიუხედავად, მას ქართული იდენტურობა გააჩნია (სოფელი ჰაირი: «ლაპარაკი დევივიწყეთ, მაგრამ გურჯობა არ დევივიწყეთ»). ბევრი ახალგაზრდა, დედისა და მამისაგან, ბაბუისა და ბებუისაგან განსხვავებით, ქართულად ვეღარ ლაპარაკობს, მაგრამ ეს მათ ქართულ ეთნიკურ ცნობიერებას არ არღვევს. როგორც ჩანს, ოჯახი ამ შემთხვევაში გარკვეულ გავლენას ახდენს ბავშვის, ახალგაზრდის ეთნიკურ მენტალობაზე. ამის დამადასტურებელია ერთი ინფორმატორის მოკლე პასუხი: «ენა რომ დაიკარგება, გურჯობა დარჩება. რომ მკითხონ, ვეტყვი გურჯი ვარო. გურჯის ენა რომ არ იციან,

მაინც იტყვიან, გურჯი ვარო.» იმერხევში დაბადებულის და სტამბოლში გაზრდილის, აიჰანის სიტყვებით კი, «ვინც ქართული ენა არ იცის, ისინიც ქართველად მიიჩნევენ თავს.»

საკვლევი: ენისა და კულტურის ელემენტების დაკარგვის შემთხვევაში „ღარჰს“ რა უყალიბებს ქართული ცნობიერებას? როგორც ჩანს, გადამწყვეტი მაინც ოჯახური გარემოა. თუმცა არანაკლებ მნიშვნელოვანია სხვა ფაქტორებიც, რომელთა შორის უმთავარესი სხვა ეთნოსების მიმართ არსებული გარკვეული უარყოფითი სტერეოტიპებია. ასეთი სტერეოტიპები ეთნიკური იდენტობის შენარჩუნებას გარკვეულწილად ხელს უწყობდა და უწყობს. ქართველები იმითაც განასხვავებენ თავს სხვებისაგან, რომ ისინი თავს უბრალოდ არავის დააჩაგვრინებენ: «ჩვენ აქაური მამალი ვართ. მამალი იმას ნიშნავს, რომ თავს არავის დაუდებთ. კუდზე თუ დამადგა ფეხი, მორჩა საქმე!» ეთნიკურ ქართველს სიამაყის გრძნობას თავისი გარეგნობაც უვითარებს. საუბრისას, როდესაც ქალებს ექსპედიციის წევრმა ქალებმა კომპლიმენტი უთხრეს, ლამაზები ხართო, პასუხი იყო მოკლე და მოსწრებული: «გურჯი ვარ და!»

თურქები მაშინ სიმიდნდს ვერ მარგლიდნენ, ჩვენებურებმა დაასწავლეს. კუდიანებმა არ იცოდნენ სიმიდნდის გაფხეკა [თოხნა], მარგვლა. რიგებში სიმიდნდს არ თესდნენ. 10 ყაზახს ილებდნენ და მარგვლა რომ დაისწავლეს 100 ყაზახი მიიღეს. ჩვენებურებმა ასწავლეს სახლების კეთება, ოთახებად დაყოფა. ჯამეებიც არ იცოდნენ, ჩვენებურებმა დაასწავლეს ხის ჯამეების გაკეთება. სახლში ლოცულობდნენ, მაშინ ფუხარა იყვნენ მეტი.

აღინიშნა, რომ ქართველები ამაყნი არიან და, როგორც ირკვევა, ეს სიამაყე გარკვეულწილად ადგილობრივთაგან განსხვავებულმა კულტურულმა ვითარებამაც შექმნა. შეფარულად ეს ჩანს შემდეგ ეთნოგრაფიულ მასალებში:

ჩვენებმა რომ სახლი გააკეთეს, დაბეჩდნენ ყაზახები, ეზო არ იცოდნენ. თურქების მამასახლისის ეუზნებოდა თავისიანებს: თუ სახლს ააშენებთ, მიდით და ნახეთ და ქართველებისნაირი სახლები ააშენეთო.

თურქებს ისეთი საჭმელები არა აქვთ, რაც ჩვენ გვაქვს. მათ ქართული ყაურმა არ იციან. იგინი მოდიან, ქართული ყაურმა ვჭამოთო. იგინი ყაურმას ნიგოზს, ზაფრანას, ქინძს... არ უშვრებიან. იგინი მოხარშავენ ყაურმას და ფლავზე დააყრიან. ჩვენ საჭმელს ვაკეთებთ, მაგათ საჭმელი არ იციან, მცენარეებს არ უშვრებიან (ფაცას რაიონი, სოფელი კაბახტა).

ცნობილია, რომ ეთნიკური ცნობიერება პირდაპირ კავშირშია რელიგიასა და ენასთან. ზემოთ მოყვანილი მასალა პირდაპირ მიუთითებს იმაზე, რომ თურქეთში მცხოვრებ ქართველებს მყარ ეთნიკურ ცნობიერებაში რელიგია ხელს არ უშლით. საყურადღებოა, რომ ერთ-ერთი ეთნოგრაფიული მასალით, სინოპელ მუსლიმ ქართველებს კუდიანები [თურქები] გაიურებს უწოდებდნენ. სინოპელი ქართველების ეთნიკურობის გარკვეული გამოხატულება გახლდათ ისლამისადმი ნიჰილისტური დამოკიდებულება, ღვინისა და არყის სმა.

ქართველთა ეთნიკური ცნობიერების შენარჩუნებაში ფრიად მნიშვნელოვანია ნათესაური ურთიერთობების შენარჩუნება და ტრადიციები, ის ტრადიციები, რაც მხოლოდ მათ ჰქონდათ და რითაც ისინი სხვებისაგან განსხვავდებოდნენ. მაგალითად ცეკვა «ფერხული» შეიძლება დასახელდეს. განსაკუთრებული ჰქონდათ ქართველებს ახალი წლის ტრადიციაც. საყურადღებოა, რომ ქართველები ცდილობენ ეთნიკური თავისთავადობა გარეგნული ფორმითაც გამოხატონ, იმდერონ და იცეკვონ. ინეგოლელ ქართველებს უკვე დიდი ხანია ქართული ცეკვის მასწავლებელი ჰყავთ მიწვეული. ერთ-ერთმა ქართველმა გერმანიის ქალაქ ბრემენშიც კი შექმნა ქართული ცეკვის ანსამბლი. ცდილობენ, სადღესასწაულო დღეებში ქართული ეროვნული სამოსით შეიმოსონ. მაგალითად, იზნიკის რაიონის სოფელ სელიმიეს მკვიდრმა, რომელიც ახლა ბურსაში მკვიდრობს და მორწმუნე მაჰმადიანია, სუნეთის (წინდაცვეთის) დროს თავის ვაჟს ჩოხა-ახალუხი ჩააცვა. ამრიგად, ამ ადამიანისათვის ჩოხა-ახალუხი ქართული ეთნიკური იდენტობის

გამოხატულება. იმავე ინფორმატორისათვის მთავარია არა სარწმუნოება, არამედ წარმომავლობით ქართველობა:

ქართველი ქართველია, სისხლია მთავარი. შიამ, მუსლიმი, თუ ქრისტიანი, რა მნიშვნელობა აქვს. თბილისში ტაქსის მძღოლმა რომ მითხრა, რა სარწმუნოების ხარო, მუსლიმი რომ ვუთხარი, აბა, რა ქართველი ხარო. ქართველები საერთოდ ამბობენ: მუსლიმი ხართ, რა ქართველები ხართო. რელიგიური ეროვნება არ შეიძლება, სისხლით ეროვნება უნდა იყოს.

მარმარილოს ზღვის რეგიონში ქართველთა ეთნიკური იდენტობის გამოხატულებაა ისიც, რომ აქ მრავლად აქვთ შექმნილი სათვისტომოები. ქართველები ცდილობენ, არჩევნებში ქართველებს მისცენ ხმა. ხშირად ამ მიზანს აღწევენ კიდევაც. საყოველთაოდ ცნობილია, რომ ქართველები, რომლებიც თავის სამშობლოში გათითოვკაცებულნი, ინდივიდუალისტები არიან, უცხო ეთნიკურ გარემოში იშვითი შეკავშირებულობით გამოირჩევიან. ეს სტერეოტიპი მათი გადარჩენის ერთ-ერთი ფაქტორია.

მოყვანილი ეთნოგრაფიული მასალა მიუთითებს: 1) ქართული ენის არასახარბიელო მდგომარეობაზე - უფროსი თაობა ქართულ ენას ფლობს, ხოლო ახალგაზრდები და ბავშვები - არა; უფროსი თაობა მოუწოდებს ახალგაზრდებს, რომ ქართული ენა ისწავლონ; 2) მართალია, ოფიციალურ იურდიულ დოკუმენტში ეთნიკურ ქართველს თურქი უწერია, მაგრამ თავს ის ქართველად მიიჩნევს; 3) მუსლიმობა მას ხელს არ უშლის იმაში, რომ ქართველად გაიაზროს თავი; 4) ეთნიკურ ქართველს სიამაყის გრძნობა აქვს თავისი ქართველობის გამო.

უნიელი ქართველები შეკითხვაზე: რელიგია ხელს არ გიშლით ქართველობაში? რა არის ქართველობა? - ასეთი პასუხი მივიღეთ: «როგორც თქვენ გრძნობთ ქართველობას, ისე ჩვენ ვგრძნობთ. რელიგიას არავითარი მნიშვნელობა არა აქვს. როგორც შენ ახსნი, რომ ქართველი ხარ, ისე მე. ძნელი ასახსნელია, რატომ ვარ ქართველი.» ამ სიტყვებს არავითარი კო-

მენტარი არ სჭირდება. თავის დროზე მათი წინაპრები რელიგიის გამო მოწყდნენ ქართულ ეთნიკურ ერთობას. მაგრამ დღეს მუჰაჯირთა შთამომავლები სრულიად განსხვავებულად აზროვნებენ; მთავარია, მათ საზღვრების გახსნის შემდეგ თანამემამულეები იპოვეს. ისინი დღეს, ყოველ შემთხვევაში, დიდი ნაწილი, რელიგიურ განსხვავებულობას არავითარ მნიშვნელობას არ ანიჭებენ.

ამრიგად, თურქეთში მცხოვრებ ქართველებს ეთნიკურ იდენტობაში, ქართველად თავის გააზრებაში მაჰმადიანობა, ქართული ენის არცოდნა ხელს არ უშლის. დღეს არსებული მდგომარეობით, თურქეთში ქართულ იდენტობას საფრთხე არ ემუქრება. ამ ცნობიერებას მთელი რიგი მიზეზები განაპირობებს, რომელთა შესახებაც ზემოთ გვქონდა საუბარი და რომლებსაც კიდევ ერთი - ისტორიის მახსოვრობა - უნდა მიემატოს. ამ ისტორიაში კი მთავარი ფიგურა თამარ მეფეა.

ბიბლიოგრაფია

ბაგრატიონი, ვახუშტი, *ქართლის ცხოვრება*, ტომი 4, თბილისი, გამომცემლობა «საბჭოთა საქართველო», 1973.

ლუტიძე, ინგა «არტანუჯის ტოპონიმები - ისტორიული რეალობის მოწმენი», *კავკასიის ეთნოგრაფიული კრებული*, ტ.13, თბილისი, 2011. გვ. 107-124.